

بررسی شیوه‌های مبارزه با پدیده پول شویی با تأکید بر

راهکارهای مالیاتی

سعیده شفیعی^۱

محمدحسن صبوری دیلمی^۲

تاریخ دریافت: ۸۷/۱۲/۲۶ تاریخ پذیرش: ۸۸/۴/۱۴

چکیده

امروزه پول شویی^۳ یکی از جرایم عمده مالی در سطح جهان محسوب می شود و عبارت است از تبدیل یا انتقال یک دارایی با هدف پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن دارایی یا کمک به هر شخصی که با چنین جرایمی سر و کار دارد. فرار مالیاتی نیز یکی از مصادیق پول شویی به شمار می آید و در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، مالیات گریزی و پول شویی توأماً وجود دارند. از این رو، اصلاح سیستم مالیاتی از مهم ترین راهکارهای مبارزه با پول شویی به شمار می رود. در اقتصاد ایران نیز چند سالی است که به مقابله با پدیده پول شویی توجهی خاص شده است. علاوه بر تصویب قانون مبارزه با پول شویی در مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۸۶، اجرای برخی طرح ها و قوانین مالیاتی نیز به تحقق این هدف کمک نموده یا خواهند نمود. از جمله این طرح ها و قوانین می توان به اجرای طرح مالیات بر ارزش افزوده، الزام صدور صورتحساب، طرح جامع مالیاتی و امکان سنجی احیاء مالیات بر جمع درآمد اشاره نمود.

واژه‌های کلیدی:

پول شویی، نظام مالیاتی، فرار مالیاتی، مالیات بر ارزش افزوده، مالیات بر جمع درآمد.

۱- کارشناس ارشد اقتصاد انرژی، کارشناس گروه مطالعات اقتصادی دفتر مطالعات و تحقیقات مالیاتی
۲- کارشناس ارشد اقتصاد انرژی، کارشناس گروه تولید معاونت برنامه‌ریزی و امور اقتصادی وزارت بازرگانی

مقدمه

گسترش جهانی شدن اقتصاد به ویژه در بازارهای سرمایه به همراه منافی که در بر داشته، به تشدید برخی پدیده های مضر در سیستم های اقتصادی نیز منجر شده است. از آن جمله می توان به پدیده پول شویی اشاره نمود. پول شویی به عنوان یک جرم در دهه ۱۹۸۰ به ویژه در مورد عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر و داروهای روان گردان مورد توجه کشورهای غربی قرار گرفت. با وجود پیامدهای بسیار پول شویی بر پیکره اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه، هنوز تمامی ابعاد این قضیه به درستی در کشور شناخته نشده است به طوری که سیاست های مبارزه با این پدیده در بخش مالی از تعریف روشنی برخوردار نبوده و عملاً در بازارهای سرمایه و پول هنوز هیچ محدودیتی برای عاملان پول شویی به اجرا درنیامده است. مطالعات نشان می دهد که کشورهای در حال توسعه بیشتر در معرض فعالیت های پول شویی قرار دارند زیرا در این کشورها به دلیل عدم نظارت های دولت، استفاده از روش های غیرقانونی آسان تر است. این مسأله ضرورت تحقیق و پژوهش در این مورد را در کشور بیش از پیش نمایان می سازد. مقاله حاضر در چند بخش ارائه می گردد: بخش اول شامل تعریف اجمالی از پول شویی و مشکلات ناشی از آن می باشد. بخش دوم به مراحل و روش های پول شویی اشاره دارد و در بخش سوم راهکارهای مالیاتی مبارزه با پول شویی و اقدام های سازمان امور مالیاتی کشور در این راستا مورد بررسی قرار گرفته است.^۱

مفهوم پول شویی

در یک تعریف کلی، "پول شویی" یا "تطهیر پول های کثیف"، فرآیندی است که طی آن شکل، مبدأ و مشخصات پول های آلوده حاصل از معاملات غیرقانونی نظیر تجارت مواد مخدر، جرایم سازمان یافته، تروریسم و نظایر آن تغییر می یابد و صورت قانونی به خود می گیرد. بر اساس ماده یک دستورالعمل اروپایی مصوب مارس ۱۹۹۰، پدیده پول شویی به این شرح تعریف شده است: تبدیل یا انتقال یک دارایی، با هدف پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن دارایی یا کمک به هر شخصی که با چنین

۱- شایان ذکر است طرح اصلی این مقاله برگرفته از گزارش "بررسی راهکارهای مالیاتی مبارزه با پدیده پول شویی" است که توسط یکی از نگارندگان در سازمان امور مالیاتی کشور انجام پذیرفته است.

جرائمی سر و کار دارد.^۱ برخی معتقدند که ریشه اصطلاح پول شویی به مالکیت بر شبکه ای از رختشوی خانه های ماشینی ایالات متحده در دهه ۱۹۳۰ برمی گردد که ناشی از کسب و کارهای سران مافیایی بود. در مقابل برخی معتقدند که وجه تسمیه این کلمه از آن جاست که پول سیاه یا غیرقانونی طی یک مجموع نقل و انتقال شسته و تمیز می شود. در هر حال، پول شویی اصطلاحی است که نخستین بار در جریان رسوایی «واترگیت» در سال ۱۹۷۳ پدیدار گردید و در یک چارچوب حقوقی و قانونی برای اولین بار در سال ۱۹۸۲ در دادگاهی در امریکا مطرح شد و پس از آن در سطح گسترده ای به کار رفت و کاربرد متداولی در سطح جهان یافت.^۲ گروه کاری مبارزه با پول شویی^۳، این جرم را به شرح ذیل تعریف می کند:

الف) تحصیل، تملک، نگهداری، تصرف یا استفاده از عواید حاصل از جرم با علم به این که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

ب) تبدیل، مبادله یا انتقال عواید حاصل از جرم به منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن با علم به این که عواید آن به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم ناشی شده اند و نیز کمک به مرتکب این جرم، به نحوی که مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن نگردد.

ج) اخفا، پنهان و یا کتمان کردن ماهیت واقعی، منشأ، محل، نقل و انتقال، جابه جایی یا مالکیت عواید حاصل از جرم که به طور مستقیم یا غیرمستقیم به آن برمی گردد و نتیجه آن تلقی می شود. به طور کلی، جرایم منشأ پول شویی در ایران عبارتند از قاچاق مواد مخدر و مشروبات الکلی، قاچاق کالا، گریز از مالیات، معاملات متکی به اطلاعات درونی یا محرمانه، اخاذی، ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری، سرقت، آدم ربایی، قتل و جنایت، قمار، ربا، فحشا.^۴

1- Mechalowski, Raymond J. (1985), *Order Law, and Crime, An Introduction to Criminology*, New York : McGraw Hill.

۲- میرمحمد صادقی، حسین، پول شویی و ارتباط آن با جرایم دیگر، مجموعه سخنرانی ها و مقالات همایش بین المللی مبارزه با پول شویی، ۱۳۸۲، نشر وفاق، چاپ دوم.

۳- The Financial Action Task Force (FATF) : یک سازمان بین المللی مبارزه با پول شویی می باشد که در این راستا مبارزه با فعالیت های غیرقانونی که دامنه وسیع فعالیت های اقتصادی را در برمی گیرد، آغاز نموده است. در حال حاضر FATF شامل ۳۱ عضو (۲۹ کشور و دو سازمان بین المللی) می باشد.

۴- میرزاوند، فضل ا...، اهمیت قانون گذاری در مبارزه با پول شویی، مجلس و پژوهش ۳۷، ویژه نامه پول شویی، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، بهار ۱۳۸۲، ص ۲۶۲

آثار پدیده پول شوئی

واضح است که فعالیت هایی همانند پول شوئی، نهادهای بخش مالی را که برای رشد اقتصادی (به ویژه برای کشورهای در حال توسعه) مهم و حیاتی هستند، با اضمحلال روبه رو می کند و با کاهش بهره وری در بخش حقیقی از طریق غیربهبینه کردن تخصیص منابع، تشویق فعالیت های جنایی و فسادهای اداری، رشد اقتصادی را کاهش می دهد. همچنین، پول شوئی می تواند به صورت بسیار محسوس ترکیب تولیدات یک سیستم اقتصادی را تحت تأثیر قرار داده و در نتیجه بر بخش خارجی اقتصاد (تجارت بین المللی، جریان سرمایه و نرخ ارز) مؤثر واقع شود و از این طریق، توسعه اقتصادی را در بلندمدت تحت سلطه خود قرار دهد.

از طرف دیگر، رشد پول شوئی در غالب فعالیت های زیرزمینی به علت عدم ثبت در تولید ناخالص ملی کشور، سیاست های اقتصادی را تحت تأثیر قرار خواهد داد زیرا نداشتن آمارهای صحیح از تولید ناخالص ملی مسلماً باعث تغییر سیاست های پولی و مالی دولت ها می شود اگر چه ثبت این جرایم در ترازها سبب پیچیده تر شدن آنها و در نتیجه دشوار شدن مدیریت دولت بر سیاست ها خواهد گردید.

از دیگر آثار مهم و زیان بار پول شوئی، کاهش درآمدهای دولت است که به صورت غیرمستقیم به اشخاصی که مالیات خود را صادقانه پرداخت می کنند، لطمه وارد می کند. علاوه بر این، پول شوئی گردآوری مالیات را با مشکل مواجه می سازد. اخلال و بی ثباتی در اقتصاد، کاهش سیاست های دولت بر سیاست های اقتصادی، تغییر جهت سرمایه گذاری ها، خروج سرمایه از کشور، تضعیف بخش خصوصی، تضعیف امنیت ملی، تضعیف یکپارچگی و تمامیت بازارهای مالی، تأثیر معکوس بر نرخ بهره و ارز، افزایش ریسک اعتباری، ایجاد مانع برای خصوصی سازی و... را به همراه می آورد و به طور خلاصه، پول شوئی و دیگر جرایم مالی ممکن است به تغییرات مبهم و غیر قابل توجیه در تقاضای پول و نوسانات شدید در جریان های سرمایه، نرخ ارز و نرخ بهره منجر شود. ماهیت غیر قابل پیش بینی پول شوئی همراه با کاهش کنترل دولت بر سیاست های اقتصادی، دستیابی به سیاست های صحیح و کارآمد اقتصادی را با مشکل مواجه می کند. بر اساس مطالعات سازمان های بین المللی، ارتباط نزدیکی بین شاخص های اقتصادی با حجم و گستردگی پول شوئی وجود دارد که در ادامه به برخی از این شاخص ها

اشاره می‌شود:

۱. هر قدر فعالیت‌های غیرقانونی در اقتصادی بیشتر باشد و هر چه جدایی مؤسسات و فعالیت آن‌ها کم‌تر باشد، کشف پول شویی آن‌ها دشوارتر می‌شود. همچنین، هر اندازه سهم جریان‌های مالی غیرقانونی در کل فعالیت مؤسسات کم‌تر باشد، کشف پول شویی نیز دشوارتر می‌شود.
  ۲. هر اندازه سهم بخش خدمات نسبت به بخش تولید بالاتر باشد، امکان برقراری پول شویی در اقتصاد قوی‌تر می‌شود.
  ۳. هر چه کاربرد چک، کارت اعتباری و ابزارهای غیرنقدی در اقتصاد کشوری بیش‌تر شود - به نحوی که افراد بتوانند در امور غیرقانونی دخالت کنند، کشف پدیده پول شویی دشوارتر می‌شود.
  ۴. هرچه نسبت درآمدهای قانونی به غیرقانونی که در هر اقتصاد از خارج به داخل می‌آید بیش‌تر شود، جدایی پول‌های مجرمانه از پول‌های پاکیزه دشوارتر می‌گردد.
  ۵. هر چه وضعیت تعارض بین فعالیت‌های جانبی و مقررات ملی در مورد بازارهای پولی بدتر شود، ردیابی پول شویی سخت‌تر می‌گردد.
- صندوق بین‌المللی پول^۱ معتقد است با فرض آن که دو تا پنج درصد از محصول ناخالص داخلی جهان^۲ وجوهی باشند که در جریان پول شویی قرار می‌گیرند، می‌توان گفت حجم این پول‌ها در جهان بین ۶۰۰ تا ۱۴۰۰ میلیارد دلار است. مطابق همین آمار، در ایران سالانه بین ۲ تا ۴ میلیارد دلار کالای قاچاق وارد کشور می‌گردد. اگر متوسط سود سالانه این کالاها ۲۰ درصد باشد، سالانه بین ۴۸۰۰ تا ۶۴۰۰ میلیارد ریال درآمدی که باید به خزانه عمومی پرداخت گردد، واریز نمی‌شود. ضمن این که در اثر این میزان قاچاق هزاران فرصت شغلی از بین می‌رود. این در حالی است که تنها هزینه نگهداری زندانیان مواد مخدر سالانه بالغ بر ۴۴۰ میلیارد ریال است و چنانچه هزینه‌های غیرمستقیم و آثار اجتماعی و بهداشتی این پدیده شوم را به آن اضافه کنیم، شاید رقم آن به ۱۰۰۰ میلیارد ریال هم برسد.

1- Interational Montary Fund (IMF)

2- Gross Domestic Production (GDP)

مراحل پول شویی

همان گونه که ذکر شد، پول شویی یک فرآیند سه مرحله ای است. برای تطهیر عواید حاصل از جرم، سه مرحله متمایز از هم استقرار^۱، لایه گذاری^۲ و درهم آمیزی^۳ شناسایی گردیده است.

۱. مرحله استقرار (مکان یابی)

اولین مرحله از مراحل پول شویی، مرحله استقرار (مکان یابی) است. مرحله مکان یابی را باید پرخطرترین مرحله پول شویی برای مجرمان دانست زیرا در این مرحله احتمال کشف جرم بسیار زیاد است. واریز مبلغ قابل توجهی پول نقد به یک یا چند حساب در بانک، نظر بسیاری از افراد را به خود جلب خواهد نمود. یکی از متداول ترین شیوه‌هایی که پول شویان در این مرحله به کار می برند، استخدام افرادی است که وجوه نقد را به دفعات متعدد و به میزانی کمتر از حد تعیین شده برای گزارش‌دهی، به حساب های بانکی واریز کرده و عمدتاً از اسکناس های ریز یا ترکیبی از اسکناس های مختلف استفاده می کنند. همچنین ممکن است این افراد از بانک، چک مسافرتی یا حواله های پولی دریافت کنند. سپس این ابزارها را در بانک هدف سپرده گذاری کنند^۴. جایگزینی به وسیله حواله، الکترونیکی، تبدیل یک نوع پول یا سهام یا اوراق بهادار (و غیره) به نوعی دیگر، خرید دارایی، سفته بازی و جابه جایی انبوه، قمار و شرط بندی، انتقال ارزی^۵، خرید بیمه و... از روش های دیگر تطهیر پول در این مرحله است.

۲. مرحله لایه گذاری (پوشش دادن)

دومین مرحله از زنجیره پول شویی، مرحله لایه گذاری یا برهم گذاری است. در این مرحله، پول های آلوده از نهاد مالی که در آغاز مستقر شده بود، خارج شده و از طریق تعدادی از نهادهای مالی دیگر جابه جا شده و در معاملات پیچیده مورد استفاده قرار می گیرد. استفاده از کارت های اعتباری دارای

1- The Plaument Stage

2- The Layering Stage

3- The Integration Stage

۴- قضاوی، حسین و کیانی زاده، حسین، بررسی پیامدهای پول شویی و آثار آن بر امنیت اقتصادی ایران، مجله اقتصادی، سال ششم، شماره ۵۵ و ۵۶، خرداد و تیر ۱۳۸۵، معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی، ص ۷۹.

۵- بعضی از مؤسسات مالی می توانند موجب انتقال پول ها از یک کشور به کشور دیگر شوند که این مسأله سبب انتقال پول های کثیف به کشور دوم می گردد.

ارزش بالا برای پرداخت خریدهای خارجی و واریز وجوه به بانک‌های ناشناخته در "بهشت مالیاتی" از روش‌هایی است که پول‌شویان و فراریان مالیاتی به کار می‌گیرند. به طور کلی، هدف پول‌شویان در این مرحله آن است که شناسایی پول‌های کثیف توسط دولت و مأموران مالیاتی سخت‌تر گردد. انتقال الکترونیکی پول، انتقال پول به مؤسسات خرید، امانات، حساب‌های جاری و واسطه‌ها از دیگر روش‌هایی است که در این مرحله توسط پول‌شویان به کار می‌رود.

۳. مرحله درهم آمیزی (بازگرداندن)

آخرین حلقه زنجیره پول‌شویی، درهم آمیزی یا درهم آمیزی مجدد نام دارد. این مرحله زمانی اتفاق می‌افتد که بتوان پول شسته شده را برای استفاده و بدون آن که دیگر قابل شناسایی باشد، به نظام قانونی بازگرداند. وام مجدد، نکول وام، وام وثیقه‌ای و... از روش‌هایی است که در این مرحله به کار گرفته می‌شود. یکی دیگر از شیوه‌های کارآمد در این مرحله، خرید مالکیت یک بانک در بهشت‌های مالیاتی است. مالکیت چنین نهادهایی به پول‌شویان اجازه می‌دهد با انجام فعالیت‌های گوناگون تمام نشانه‌های پول کثیف را تغییر دهند. کارت اعتباری، خرید دارایی‌های مالی و فروش مجدد آنها، صادرات و واردات، ایجاد مؤسسات مالی و... از روش‌هایی است که پول‌شویان به کار می‌گیرند تا بتوانند به خوبی پول‌های کثیف را به نظام قانونی بازگردانند.

انواع پول‌شویی

پدیده پول‌شویی در هر کشور لزوماً به عواید به دست آمده از فعالیت‌های بزهکارانه انجام گرفته شده در آن کشور محدود و منحصر نمی‌شود. در واقع، ممکن است عواید به دست آمده از فعالیت‌های مجرمانه در کشورهای دیگر نیز به کشور مفروض منتقل و در آن شسته شود. بنابراین، تعریف پول‌شویی باید دربرگیرنده آن بخش از عواید حاصل از جرائم رخ داده در یک کشور مفروض که برای شسته شدن در دیگر نقاط جهان را از آن خارج می‌شود، نیز باشد. با این رویکرد، چهارگونه قابل شناسایی پول‌شویی را می‌توان به شرح زیر برشمرد:

۱- Tax Heaven: مناطقی که در آن قوانین و مقررات مالی سختگیرانه حاکم نیست و گاهی تحت حاکمیت هیچ کشوری هم نمی‌باشد. این مناطق نقاط بسیار امنی برای پول‌شویان به شمار می‌رود که از این طریق، معاملات و نقل و انتقال دارایی‌ها و اموال خود را انجام می‌دهند. از آن جا که این مناطق تحت حاکمیت قانون خاصی نیستند و لذا از پرداخت کلیه هزینه‌ها (از جمله مالیات) رها هستند، به «بهشت مالیاتی» معروف شده‌اند.

- پول شویی درونی: که شامل پول های کثیف به دست آمده از فعالیت های مجرمانه و انجام شده در داخل یک کشور که در همان کشور نیز شسته می شود.
- پول شویی صادرشونده: شامل پول های کثیف به دست آمده از فعالیت های مجرمانه انجام شده در داخل یک کشور که در خارج از آن تطهیر می شود.
- پول شویی واردشونده: شامل پول های کثیف به دست آمده از فعالیت های مجرمانه انجام شده در سایر نقاط جهان که در داخل یک کشور مفروض شسته می شود.
- پول شویی بیرونی: شامل پول های کثیف به دست آمده از فعالیت های مجرمانه انجام شده در سایر کشورها که در خارج از کشور نیز شسته می شود.^۱

پول شویی الکترونیکی

طی چند دهه اخیر و به همراه فرآیند جهانی شدن، پول و به تبع آن نظام بانکی دچار تغییر و تحولات بنیادینی شده است. پول و بانکداری الکترونیک جلوه جدیدی از این ابزارهای زیربنایی اقتصادی هستند که تحول عظیمی را در این حوزه به وجود آورده‌اند و به خاطر مطلوبیت‌های شگرفی که از آن برخوردارند، برای تشکل‌های مجرمانه سازمان‌یافته‌ای که حیاتشان به پول شویی وابسته است، بسیار ارزشمند هستند. این فن آوری جدید چنان برای پول شویان شگفت‌انگیز بوده که آن را ساحل نجات و بهشت خود نامیده‌اند.^۲ پول و بانکداری الکترونیک برای پول شویان که همان تشکل‌های مجرمانه سازمان‌یافته هستند، ابزارهای بسیار ارزشمندی محسوب می‌شود زیرا با کمترین هزینه بیشترین منفعت را از اهداف شوم خود می‌برند. این در حالی است که این فن آوری‌های نوین به لحاظ مزایای مشروع بی‌شماری که برای جوامع به همراه دارند، قابل حذف یا چشم‌پوشی نیستند و تنها راهی که باقی می‌ماند این است که سیاست‌های اصولی‌ای دنبال شود که از سوء استفاده‌های کلانی نظیر پول شویی جلوگیری شود و در عین حال، به فعالیت‌های مشروع و قانونی‌ای که موجبات پیشرفت و سازندگی جوامع را فراهم می‌آورند، لطمه‌ای وارد نیاید. بنابراین، همان طور که ملاحظه می‌شود، آن چه که در اینجا از اهمیت

۱- بهرام زاده، حسین حسینی، روش‌های مبارزه با پول شویی، ماهنامه تدبیر، شماره ۱۴۹، مهرماه ۱۳۸۳، ص ۴۰.
 2- Schopper, Mark D.(2002) Internet Gambling, Electronic Cash & Money Laundering ,The Unintended Consequences of A Monetary Control Scheme, Chapman Law Review.

اساسی برخوردار است، برقراری یک توازن متعارف، عادلانه و قانونی میان این دو عامل متناقض است که هر یک در جای خود از اهمیت قابل توجهی برخوردارند.

برآورد حجم پول شویی

حقیقت آن است که تاکنون روش قابل قبولی برای اندازه‌گیری حجم پول شویی ارائه نشده است. با توجه به وابستگی پول شویی با فعالیت‌های غیررسمی اقتصادی، طبیعی است که نباید انتظار برآورد حجم پول شویی را داشت. گرچه در مطالعات تجربی به عمل آمده روش‌هایی ارائه شده که از آن جمله می‌توان روش پنج درصد درآمد ناخالص داخلی GDP هر کشور، بررسی مازاد پس انداز در نظام بانکی، روش خرد با مراجعه به بازار و تحت نظر گرفتن افراد مجرم، (چه به شکل مستقیم و چه به صورت غیر مستقیم)، را نام برد اما آن‌چه مسلم می‌نماید آن است که هیچ‌یک از این روش‌ها توان برآورد دقیق و قابل قبول حجم پول شویی را نداشته‌اند.

بهشت‌های مالیاتی و پول شویی

همان‌گونه که ذکر گردید، منظور از "بهشت‌های مالیاتی" گروهی از کشورهای کوچک هستند که با برخورداری از قوانین بسیار ساده در زمینه کنترل معاملات مالی و تجاری و همچنین با ایجاد معافیت‌های کامل و گسترده در زمینه مالیاتی تلاش می‌کنند سرمایه‌های خارجی را به خود جلب کنند. امروزه در حدود ۸۰ بهشت مالیاتی در سراسر جهان وجود دارد که با آسودگی خاطر و بدون آن‌که کوچک‌ترین هراسی از مجازات‌های بین‌المللی به خود راه دهند، زمینه را برای گروه بزرگی از تخلفات مالی فراهم می‌سازند.

وجود چنین مناطقی امری تازه نیست و از ابتدای قرن بیستم می‌توان شاهد فعالیت برخی از کشورها بود که با پیروی از اصل "رازداری"^۱ خود را به عنوان مکانی امن برای نگهداری سرمایه‌های در خطر مطرح می‌کنند. کشور سوئیس حتی از پیش از جنگ جهانی دوم نیز به عنوان مهم‌ترین مرکز برای حساب‌های بانکی و گریزانان از کنترل‌های ملی و بین‌المللی درآمد بوده. در کنار سوئیس نیز تا حدود

1- Bank Secrecy Act (BSA)

بیست سال پیش، تعداد اندکی از بهشت های مالیاتی به چشم می خوردند که مهم ترین آنها عبارت بودند از: لیختن اشتاین^۱، بریتانیا، جزایر برمودا^۲، جزایر کایمن^۳ و پاناما^۴.

بهشت های مالیاتی دارای چندین مشخصه هستند. مهم ترین مشخصه این است که آنها برای بیشتر درآمدها و یا تمامی انواع درآمدها، یا مالیات پایین وضع می کنند و یا اصلاً مالیات وضع نمی کنند. سایر مشخصه های دیگر آنها عبارتند از: بانکداری و تجارت منفی، عدم نظارت پولی، سهولت در خرید یا تأسیس شرکت و بانک و یا هر نوع مؤسسه مالی دیگر.^۵

دلایل اصلی و اولیه ای که به شکل گرفتن نخستین بهشت های مالیاتی منجر شدند به بحران مالی و اقتصادی ۱۹۳۰ و سیاست های کینزی - که برای مقابله با این بحران به کار گرفته شدند - برمی گردد. در آن دهه، در حالی که پس از جنگ، دولت های اروپایی در پی ایجاد جوامع مرفه و از میان برداشتن فقر گسترده ناشی از بحران های اقتصادی و خرابی های جنگی بودند، چاره ای جز آن وجود نداشت که با استقرار و به کارگیری سرسختانه سیاست های مالیاتی و کنترل مبادلات، از سوء استفاده های احتمالی جلوگیری شده و زمینه برای رشد اقتصادی متناسب فراهم گردد.

به این ترتیب، تمامی کشورهای اروپایی دست به تدوین برنامه های اجتماعی حمایت از اقشار فقیر و حمایت از سندیکاها و کارگری زدند که به نوبه خود فشارهای مالیاتی و کنترل کننده را بر سرمایه داران افزایش می دادند. واکنش سرمایه داران از همین زمان توسل به روش های متفاوتی برای گریز از پرداخت های مالیاتی سنگین از طریق استفاده از ابزارهای قانونی از جمله صدور سرمایه و همچنین ابزارهای غیرقانونی از جمله دست بردن در حساب های مالی و اسناد حسابرسی و جابه جایی های غیرقانونی نقدینگی ها و سرمایه هایی بود که باید مکانی امن برای پنهان شدن و دوباره به جریان افتادن می یافتند. امری که این فرآیند را تشدید کرد آن بود که حجم بزرگی از سرمایه های آمریکایی در دو دهه ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ در اروپا و سایر نقاط جهان به جریان درآمدند و جهان را هر چه بیشتر به سوی مناسبات مالی تجاری پیش بردند. در این میان، فرآیند استعمارزدایی که به دلیل ضعف نظامی کشورهای

1- Lichtensteinische

2 -Bermuda Islands

3 -Cayman Islands

4 -Panama

۵- بیابانی، غلامحسین و محمدتقی عصار، پولشویی، خطری برای امنیت اقتصادی و اجتماعی، اطلاعات سیاسی- اقتصادی، شماره ۲۶۲-۲۶۱، خرداد و تیر ۱۳۸۸، ص ۲۲۲.

اروپایی پیش از جنگ جهانی دوم آغاز شده بود، باعث به استقلال رسیدن گروه بزرگی از کشورهای مستعمره سابق شد. در میان این کشورها، گروهی از مناطق و جزایر کوچک نیز به چشم می‌خوردند که استقلال یافتن آنها امری عجیب به نظر می‌رسید زیرا هیچ‌گونه حرکت استقلال طلبانه یا هیچ پیش‌بینی با زمینه ملی گرایانه در آنها وجود نداشت و می‌توان گفت استقلال آنها در واقع در چارچوب یک استراتژی حساب شده قرار می‌گرفت. دولت‌های کوچکی که به این ترتیب به وجود می‌آمدند می‌توانستند زیر لوای استقلال و حاکمیت ملی خود سیاست‌هایی کاملاً متناقض با سیاست‌های رایج در کشورهای اروپایی پیش‌بگیرند بدون آن که بتوان آنها را از این بابت مورد فشار و انتقاد قرار داد. به این ترتیب، در زمینه‌ای مساعد از رشد مبادلات تجاری بین‌المللی، نخستین بهشت‌های مالیاتی تا اندازه‌ای زیر نگاه تشویق‌گر کشورهای توسعه‌یافته پدیدار گردیدند. در فاصله دهه ۱۹۵۰ تا ۱۹۶۰ تعداد این بهشت‌های مالیاتی هنوز محدود بودند و دولتی همچون سوئیس می‌توانست به تنهایی با تأکید بر اصل رازداری بانکی خود، بخش عمده سرمایه‌های حاصل از فساد اداری و تقلب‌های مالیاتی را به خود جذب کند، اما در فاصله دهه ۱۹۶۰ تا ۱۹۹۰ گروه دیگری از رویدادها و فرآیندهای بین‌المللی سبب رشد گسترده بهشت‌های مالیاتی و پدید آمدن ده‌ها نقطه جدید برای چنین عملیاتی در سطح جهان شدند. علاوه بر بانک‌های سوئیسی که پول‌های کثیف را بهتر از دیگران می‌شویند، در سطح جهان بانک‌های متعددی وجود دارد که در اختیار قاچاقچیان و شویندگان پول است و اغلب آنها با بانک‌های سوئیس در این جرم سازمان‌یافته فراملی شرکت دارند.^۱

عوامل مؤثر در به وجود آمدن بهشت‌های مالیاتی

نخستین رویداد مهم در شکل‌گیری هر چه پیشرفته‌تر سازمان‌های جنایتکار، گسترش شبکه‌های پیشرفته مالی بود. به طور کلی، هر چه کنترل شدیدتری نسبت به مبادلات مالی انجام می‌گرفت، سبب می‌شد که نیاز به تبدیل پول‌های کثیف ناشی از عملیات غیرقانونی دائماً افزایش یابد و در نتیجه لازم بود که فرآیندهای هر چه پیشرفته‌تری برای شستشوی چنین پول‌هایی مهیا شود. دومین رویداد مهم تأثیر انقلاب انفورماتیک در حوزه مبادلات مالی بود. امکان انجام تکنولوژیکی معاملات هر چه بیشتر، در زمان‌هایی هر چه کوتاه‌تر و با سودهایی هر چه بالاتر زمینه را برای افزایش حجم چنین مبادلاتی

۱- به عنوان مثال در دهه ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰، سوئیس دهی به قاچاقچیان تحت پوشش و عنوان بانک‌های بین‌المللی اعتبار و تجارت که در ۷۳ کشور فعال بود اما در اواخر دهه ۱۹۸۰ و اوایل دهه ۱۹۹۰ کشف و مدیران آن محکوم شدند که این بانک‌ها با بانک‌های سوئیسی در پول‌شویی همکاری داشتند.

نسبت به مبادلات تجاری و صنعتی بیشتر مستعد می‌کرد. سومین رویداد مهم آن بود که دولت‌های غربی برخلاف سیاست‌های سختگیرانه داخلی خود در حوزه درآمدها و مالیات‌ها، در زمینه کنترل مبادلات در سطح بین‌المللی خود را کاملاً منفعل نشان می‌دادند و سبب می‌شدند که زمینه برای شکل‌گیری هر چه گسترده‌تر شرکت‌های فراملیتی فراهم شود. به‌طور کلی، می‌توان مشتریان بالقوه بهشت‌های مالیاتی را به دو گروه تقسیم نمود. نخست کسانی که از طریق فرآیندهای فساد و اختلاس‌های اداری و تجاری به ثروت‌های کلان دست می‌یابند و دوم جنایتکارانی که قصد شستشوی پول‌های کثیف خود و وارد کردن مجدد آنها در مدارهای اقتصاد قانونی را دارند.^۱

اقدامات بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی

از آن‌جا که پول‌شویی در ماهیت خود فعالیتی فراملی و بین‌المللی است و بازارهای مالی جهانی را در می‌نوردد، مقابله با آن پیش از هر چیز مستلزم همکاری بین‌المللی خواهد بود. طی دو دهه اخیر، با توجه به گسترش سریع پول‌شویی و تبدیل شدن به پدیده‌ای بین‌المللی، قوانین و پیمان‌نامه‌ها و تلاش‌های قابل توجهی برای مبارزه با این پدیده شکل گرفته است که از آن جمله می‌توان به پیمان‌نامه‌های سازمان ملل، جامعه اروپا، سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، سازمان کشورهای امریکایی و اقدام‌های بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول اشاره کرد. سابقه قانون‌گذاری و اقدامات بین‌المللی برای مبارزه با پول‌شویی و تدوین راهکارهای جهانی مقابله با آن، به سال‌های میانی دهه ۱۹۸۰ برمی‌گردد. در اواخر این دهه، عزم جدی جهانی برای تدوین پیمان‌نامه‌ها، معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی در این زمینه شکل گرفت. اولین سند بین‌المللی در این زمینه "پیمان‌نامه وین" است که در ۱۹۸۸ دسامبر ۱۹۸۸ به تصویب سازمان ملل متحد رسید و پیشنهادهای کارسازی برای محروم کردن مجرمان از دسترسی به عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه ارائه داد. اعلامیه بال (دسامبر ۱۹۸۸)، پیمان‌نامه شورای اروپا (نوامبر ۱۹۹۰)، الگوی تنظیمی سازمان ایالت‌های امریکا (۱۹۹۰)، دستورالعمل جامعه اروپایی (ژوئن ۱۹۹۱) و مقررات کمیسیون امریکایی مبارزه با اعتیاد و جرایم مواد مخدر و دیگر جرایم

۱- پول‌شویی، از سری گزارش‌های بررسی‌های امنیت اقتصادی، مؤسسه مطالعاتی تدبیر اقتصاد، صص ۲۰-۱۳.

مرتبط (۱۹۹۹)، از جمله دیگر اقدام‌های بین‌المللی به عمل آمده در زمینه قانون‌گذاری و مبارزه با جرم‌شویی است.^۱

قوانین برخی کشورها در زمینه مبارزه با پول‌شویی^۲

به طور کلی، آگاهی کشورهای توسعه یافته از آثار پول‌شویی و تدوین قوانین مقررات و اتخاذ تدابیر قابل توجه برای مبارزه همه جانبه با آن باعث شده است که عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه به منظور شسته شدن به سوی کشورهایی سوق یابد که ساز و کارهای نظارتی آنها در بازارهای مالی ضعیف است یا تدابیری برای برخورد با این مشکل اتخاذ نکرده اند. اولین گام در مقابله با این مشکل تدوین قوانین و مقررات و اتخاذ تدابیر و شیوه‌های مناسب است. بدیهی است که دولت‌ها باید برای مبارزه با پول‌شویی، یک سری از قوانین و مقرراتی را که به پول‌شویی مجال می‌دهند، تغییر دهند و همچنین با پیگیری یکسری از سیاست‌ها به مبارزه با پول‌شویی بپردازند. برای تدوین سیاست‌های ضد پول‌شویی، تهیه گزارشات آماری دقیق مورد احتیاج می‌باشد. سپس باید به تدوین و تصویب قانون ضد پول‌شویی پرداخته شود. در بسیاری از کشورها، با استفاده از توصیه‌های فنی صندوق بین‌المللی پول، قوانینی را که بانک‌های مرکزی، بانک‌های تجاری و ارزی توسط آنها اداره می‌شود، صورت‌مندی کرده اند. برای این منظور، باید قوانینی برای بانکداری تصویب گردد که کلیه بانک‌ها و شعب خارج آنها را از پول‌شویی دور سازد.

سیاست دیگر، کنترل و نظارت بر ارزش‌های خارجی می‌باشد بدین صورت که دولت‌ها باید با ارائه تمهیداتی در رأس بازارهای مالی قرار گرفته و بر نقل و انتقالات ارزش‌های خارجی نظارت داشته باشند. اعمال نظارت بر مؤسسات مالی و بانک‌ها نیز سیاست دیگر مبارزه با پول‌شویی می‌باشد. برای این منظور، FATF و کمیته بال برای جلوگیری از استفاده غیرقانونی کارکنان سیستم بانکی اعلامیه‌ای صادر نموده اند. این اعلامیه، همکاری مجریان قانون را در راستای شناسایی مشتریان بانک‌ها و نظارت بر رفتارهایشان را با نگهداری و ثبت اطلاعات مربوطه و گزارش رفتارهای غیرقانونی آنها مورد توجه قرار

۱- میرزاوند، فضل ا...، قانون نمونه مبارزه با پول‌شویی؛ مصادره و همکاری‌های بین‌المللی درباره عواید حاصل از جرم، مجلس و پژوهش ۳۷، ویژه نامه پول‌شویی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، بهار ۱۳۸۲، ص ۱۶۵.
 ۲- در این بخش از مقاله از این منبع استفاده شده است: رهبر، فرهاد و همکاران، بررسی قوانین پولشویی در کشورهای منتخب، دفتر بررسی‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، خرداد ماه ۱۳۸۲، ص ۹۷-۸۰.

داده است زیرا پول شویی در سطح وسیع منجر به آلوده شدن مدیران سیستم بانکی و در نتیجه کل سیستم مالی خواهد شد.

یکی دیگر از سیاست های کلان دولت برای مبارزه با پول شویی، وصول مالیات می باشد. بدین ترتیب که سیستم مالیاتی کشور می تواند با سیاست های، مناسب سبب جلوگیری از فرار مالیاتی و در نتیجه جلوگیری از ایجاد پول های کثیف و پول شویی خواهد شد. در وهله اول این مسأله سبب عدم فرار مالیاتی می شود و در وهله دوم با جلوگیری از فعالیت های غیرقانونی سبب عدم ایجاد انگیزه های پول شویی می گردد که در بخش های آتی مقاله، این سیاست به تفصیل مورد بررسی قرار خواهد گرفت. اکنون بیش از ۱۴۰ کشور قانون مبارزه با پول شویی دارند و کشورهایی که هنوز در قانون مجازات آنها پول شویی به عنوان جرم مستقل تعریف نشده با این پدیده با استفاده از قوانینی که به طور ضمنی به پول شویی توأم با جرایم دیگر اشاره دارند، مبارزه می کنند. به منظور آشنایی با قوانین و مقررات مبارزه با پول شویی کشورهای مختلف، مقررات مربوط به مبارزه با پول شویی چند کشور به شرح زیر مورد مقایسه قرار می گیرد:

۱. کانادا

در تعریف جرم پول شویی در قانون عواید حاصل از جرم (پول شویی) کانادا، به قوانین کیفری شامل قانون کنترل مواد مخدر، قانون مالیات، قانون گمرک و قانون فساد مالی مقامات دولتی استناد شده است و پول شویی به صورت مجموعه ای از جرایم مندرج در قوانین مزبور تعریف شده است. در قانون عواید حاصل از جرم (پول شویی) کانادا، ایجاد یک نهاد مستقل تحت عنوان "مرکز معاملات مالی و تحلیل گزارش های کانادا" که می تواند به عنوان یک نهاد تحت نظر ملکه فعالیت کند، پیشنهاد شده است. مسئولیت مرکز به عهده یکی از اعضای شورای سلطنتی کاناداست که سیاست ها و جهت گیری های استراتژیک آن را تعیین می کند.

۲. ترکیه

در قانون پول شویی ترکیه، تحصیل و تملک و استفاده از عواید حاصل از جرم - با علم به این که عواید مزبور از جرم حاصل شده است- به منظور قانونی نمودن آن، تغییر یا پنهان کردن منشأ، ماهیت، مالک یا صاحب آن، مخفی کردن یا انتقال آن به خارج از مرزهای کشور یا هرگونه اقدامی به منظور کمک به مجرم برای فرار از عواقب قانونی جرم و جلوگیری از شناسایی عواید حاصل از جرم، پول شویی

تلقی می‌شود. قانون منع پول‌شویی ترکیه، "هیأت تحقیقات جرایم مالی" و "هیأت هماهنگ‌کننده مبارزه با جرایم مالی" را به عنوان نهادهای مسئول مبارزه با پول‌شویی در نظر می‌گیرد.

۳. تایلند

در قانون مبارزه با پول‌شویی تایلند، پول‌شویی به صورت زیر تعریف شده است:

الف) نقل و انتقال، دریافت و تغییر شکل دارایی حاصل از فعالیت مجرمانه به منظور پنهان کردن یا تغییر منشأ یا منبع آن دارایی یا به منظور کمک به دیگران قبل، بعد یا در خلال ارتکاب جرم برای گریز از مجازات یا کاهش مجازات؛

ب) هر نوع عملی که باعث پنهان کردن یا تغییر ماهیت واقعی، مکان، فروش، جابه‌جایی یا حقوق مالکیت دارایی حاصل از جرم می‌شود. مبارزه با پول‌شویی در تایلند بر عهده سه نهاد "هیأت مبارزه با پول‌شویی"، "کمیته مبادلات" و "اداره مبارزه با پول‌شویی" است.

۴. اندونزی

بر اساس قانون مبارزه با پول‌شویی اندونزی، موارد زیر پول‌شویی تلقی می‌شود:

الف) قرار دادن (جایگذاری) اموال حاصل از فعالیت‌های مجرمانه نزد مؤسسات مشمول قانون به نام خود یا به نام شخص دیگر؛

ب) انتقال اموال حاصل از فعالیت‌های مجرمانه از یک مؤسسه مشمول قانون به مؤسسه‌ای دیگر به نام خود یا به نام شخص دیگر؛

ج) پرداخت یا در اختیار گذاشتن اموال حاصل از فعالیت‌های مجرمانه به "مؤسسه مشمول قانون" بدون توجه به این که این اقدام به نام خود شخص انجام شود یا شخصی دیگر؛

د) دادن هدیه از اموال حاصل از فعالیت‌های مجرمانه به نام خود شخص یا شخصی دیگر؛

ه) نگهداری اموال حاصل از فعالیت‌های مجرمانه در جای امن به نام خود یا به نام شخص دیگر؛

و) خارج کردن اموال حاصل از فعالیت‌های مجرمانه از کشور به نام خود یا به نام شخص دیگر؛

ز) مبادله اموال حاصل از فعالیت‌های مجرمانه با ارز یا اوراق بهادار دیگر.

در این قانون، علاوه بر موارد فوق، موارد دیگری از قبیل هرگونه اقدام، کمک یا ترغیب و تبانی در ارتکاب به پول‌شویی به عنوان جرم پول‌شویی تلقی می‌شود و مجازات آن معادل مجازات تعیین شده برای پول‌شویی است. مبارزه با پول‌شویی در کشور اندونزی - که یکی از اعضای گروه مبارزه با پول‌شویی است.

شویی آسیا- اقیانوسیه است- بر اساس قانون مبارزه با پول شویی مصوب آوریل ۲۰۰۲ بر عهده مرکز "گزارش دهی و تحلیل معاملات مالی" است. به موجب بند ۸ ماده یک قانون مزبور، این مرکز نهاد مستقلی است که از رییس مرکز و چهار قائم مقام وی تشکیل شده است. رییس مرکز و قائم مقام های او به پیشنهاد وزیر اقتصاد و با حکم رییس جمهور تعیین می شوند. این افراد برای مدت ۴ سال انتخاب می شوند و انتخاب مجدد آنها بلامانع است. مرکز در مقابل رییس جمهور پاسخگو است.

۵. کره جنوبی

در قانون عواید حاصل از جرم پول شویی این کشور، جرم پول شویی عبارت است از :
الف) فعالیت های مجرمانه موضوع ماده ۳ (پنهان کردن تحصیل و تصرف عواید حاصل از جرم و منشأ آن یا تغییر شکل عواید حاصل از جرم به گونه ای که وانمود شود که به طور قانونی به دست آمده است) قانون عواید حاصل از جرم؛

ب) پنهان کردن تحصیل و تصرف دارایی ها یا منشأ آنها یا پنهان کردن چنین دارایی هایی به منظور ارتکاب جرایم موضوع ماده ۹ قانون مجازات فرارکنندگان از مالیات، مواد ۲۶۹ و ۲۷۰ قانون گمرک یا مواد ۶ و ۸ قانون مربوط به اشد مجازات جرایم خاص.

در این کشور، واحد اطلاعات مالی که در وزارت اقتصاد و دارایی تشکیل می شود، نهاد مسئول مبارزه با پول شویی است. جمع آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات دریافتی از مؤسسات مشمول قانون گزارش معاملات مالی کره، بازرسی و نظارت بر عملکرد مؤسسات مزبور و همکاری و تبادل اطلاعات با نهادهای مبارزه با پول شویی خارجی از مهم ترین وظایف واحد اطلاعات مالی به شمار می رود.

۶. یوگسلاوی سابق

بر اساس قانون پول شویی یوگسلاوی، این جرم به صورت زیر تعریف می شود:
الف) پنهان کردن یا تغییر منشأ پول یا محل سپرده گذاری آن، پنهان کردن هدف به کارگیری دارایی و عواید حاصل از انجام فعالیت های ممنوع؛
ب) مبادله یا انتقال اموال حاصل از انجام فعالیت های ممنوع؛
ج) تحصیل، تملک یا استفاده از اموال حاصل از انجام فعالیت های ممنوع؛
د) پنهان کردن مال و سرمایه های اجتماعی- که به صورت غیرقانونی به دست آمده است- در فرآیند انتقال مالکیت شرکت ها.

بر اساس قانون پول شویی یوگسلاوی، انجام امور مربوط به جمع آوری، پردازش، تجزیه و تحلیل و نگهداری اطلاعات و مدارک به دست آمده از مؤسسات مالی، ارائه اطلاعات مزبور به مقام‌های دولتی مسئول و همکاری با دادگاه‌ها و نهادهای بازرسی و پلیس به منظور انجام اقدامات لازم برای مبارزه با پول شویی از جمله وظایف نهاد دولتی مسئول مبارزه با پول شویی است که مقررات مربوط به آن توسط دولت تدوین خواهد شد. این واحد می‌تواند به منظور شناسایی و کشف پول شویی، اطلاعات موردنیاز را از نهادها و سازمان‌های دولتی و مؤسسات مالی مشمول قانون دریافت کند. علاوه بر آن، این واحد می‌تواند اطلاعات و مدارک مربوط به پول شویی را در اختیار نهادهای مبارزه با پول شویی کشورهای خارجی قرار دهد. در ادامه، پدیده پول شویی در اقتصاد ایران و راهکارهای مبارزه با آن مورد بررسی قرار می‌گیرد.

پدیده پول شویی در اقتصاد ایران

امروزه در کشورهای پیشرفته جهان، تعقیب مالی وجوه حاصل از قاچاق موادمخدر و سایر جرائم سازمان یافته، مقدم بر کنترل فیزیکی است و این جاست که مبارزه با تطهیر عواید حاصل از این جرائم (پول شویی) معنا پیدا می‌کند. اکنون این سوال مطرح می‌شود که با توجه به موقعیت جغرافیایی ایران، آیا اقتصاد ایران مناسب‌ترین بستر پول شویی مواد مخدر است؟ پاسخ به این سؤال به دلایل مختلف مثبت است که برخی از این دلایل در ذیل مورد بحث قرار می‌گیرد.

مهم‌ترین ویژگی اقتصاد کشور در رابطه با مدیریت اقتصادی، تعدد مراکز تصمیم‌گیری است. تعدد مراکز تصمیم‌گیری و سیاستگذاری اقتصادی (در حدود ۳۲ مرکز و شورا) و تعدد مراکز سیاستگذاری و تولید امور بازرگانی (حدود ۲۲ مرکز و شورا)، تعدد مراکز سیاستگذاری‌های صنعتی و تولید امور صنعتی (در حدود ۶ تا ۱۲ مرکز و نهاد وزارتخانه) سبب شده‌اند تا ایران نتواند از یک نظام اقتصادی تعریف شده با یک سیاستگذاری کلان اقتصادی توسعه‌گرا برخوردار شود.

از دیگر سو، در اقتصاد ایران در بسیاری از موارد و بخش‌های اقتصادی کشور نقش حاکمیتی دولت با نقش تصدی‌گری وی درهم آمیخته و تداخل‌های ناهنجاری را در جهت عدم تعادل به وجود آورده است به طوری که در فرآیند «عرضه و تقاضای کالا»، دولت تصدی‌گر، واردکننده و یا تولیدکننده کالاهای مصرفی بادوام و بی‌دوام است و در بازار تولیدکنندگان داخلی همان کالاها که تحت نقش

حاکمیتی دولت قرار دارند، به رقابت برخاسته و سیاست های حمایتی خود از تولیدات داخلی را خنثی کرده است.

علاوه بر این، در اقتصاد ایران ابزارهایی نظیر چک پول های درشت در حکم اسکناس، چک های بانکی میلیاردری در وجه حامل^۱، اوراق مشارکت بی نام و در وجه حامل و نظایر آن، ابزارهایی هستند که می توانند پدیده های قاچاق، پول شویی و فرار مالیاتی را تسهیل کنند. همچنین، گسترش روزافزون صندوق های قرض الحسنه و مؤسسات اعتباری که مجوز تأسیس و فعالیت آنها را وزارتخانه ها و نهادهای غیراقتصادی صادر می کنند، خارج از حوزه نظارت بانک مرکزی و وزارت امور اقتصادی و دارایی قرار دارند و همین امر موجب شده تا حاکمیت کامل دولت بر گردش نقدینگی و بازارهای پولی و مالی کشور محدود گردد. در واقع، این گونه صندوق های قرض الحسنه و مؤسسات مالی و اعتباری فاقد مجوز از بانک مرکزی، به طور یک طرفه خود را از سیاستگذاری شورای پول و اعتبار و سیاست های ارزی بانک مرکزی، معاف می دانند و از آن سیاست ها تبعیت نمی کنند. با توجه به این وضعیت نابسامان اقتصادی، طبیعی است که در بدنه گردش اقتصاد ملی، شکاف های متعددی به وجود آمده و همان شکاف ها بسترساز سوءاستفاده مجرمان و خلافکاران اقتصادی شده اند. گسترش بخش غیررسمی اقتصاد، حدود ۵۰ درصد تولید ناخالص داخلی، منشأ و فساد اداری، رشد سرطانی قاچاق سازمان یافته کالا، قاچاق ارز و طلا، فرار سرمایه، فرار مالیاتی و کلاهبرداری های اقتصادی و بازرگانی از جمله تبعات ناگوار نابسامانی حاکمیت دولت بر کل گردش اقتصادی کشور به شمار می روند که امروزه این وضعیت نامناسب، بر همگان روشن است.^۲ با توجه به آثار اجتماعی و اقتصادی این پدیده و همچنین بحث اعتبار و حیثیت بین المللی برای کشور، قانون مبارزه با پول شویی مشتمل بر دوازده ماده و هفت تبصره در جلسه علنی روز سه شنبه مورخ دوم بهمن ماه یک هزار و سیصد و هشتاد و شش مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۸۶/۱۱/۱۷ به تایید شورای نگهبان رسید.^۳

۱- در اقتصاد ایران هر چک بانکی با یک امضا در پشت آن، به عنوان چک حامل شناخته می شود.

۲- مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، مجلس و پژوهش، شماره ۴۷، سال دهم، بهار ۱۳۸۲.

۳- در پیوست این مقاله قانون مبارزه با پول شویی به صورت کامل ارائه شده است.

راهکارهای مالیاتی مبارزه با پول شویی

سیستم اصلی روابط متقابل مالی بین یک کشور و شهروندان آن، سیستم یا سیستم‌های مالیاتی است که اغلب، معیارهایی را برای انواع سوابقی که شهروندان و مؤسسات ملزم به نگهداری آن هستند، تعیین می‌کند. در طرف مقابل، یکی از اهداف اصلی پول شویی، جلوگیری از شناسایی مالکیت یا کنترل دارایی‌هایی است که در اظهارنامه یا بررسی‌های مالیاتی مورد شناسایی قرار می‌گیرد که این امر (پرهیز از شناسایی) غالباً به منظور فرار از پرداخت‌های مالیاتی است. سیستم‌های تمکین مالیاتی نیز نسبی است تا جایی که واسطه‌های مالی مانند بانک‌ها، شرکت‌های بیمه و معامله‌گران اوراق بهادار که ملزم به گزارش‌دهی درباره پرداخت‌های بهره و سود سهام شهروندان در اجرای عادلانه نظام مالی به مجریان مالیاتی هستند، مایل به داشتن نظام کنترل داخلی بدون هزینه‌های نهایی بسیار زیاد برای مبارزه با پول شویی هستند.^۱

یکی از سیاست‌های کلان ضد پول شویی، وصول مالیات است که علاوه بر شناسایی مجرمین، سبب افزایش درآمدهای دولت می‌گردد. ضمن این که فرار مالیاتی^۲ خود به تنهایی یک عمل غیرقانونی است و پول‌های ناشی از آن کثیف است که طی فرآیندی تظہیر می‌گردد. در بخش‌های کوچک تجاری، مالیات‌گریزی ارتباط مهمی با رشد اقتصادی دارد و در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، مالیات‌گریزی و پول شویی توأماً وجود دارند. از این رو، سیستم مالیاتی از مهم‌ترین راهکارهای مبارزه با پول شویی به شمار می‌رود. این مسأله طی چند سال اخیر از اهمیت بسیاری برخوردار شده است تا آن جا که صندوق بین‌المللی پول^۳ در تلاش برای افزایش توان وصول مالیات در کشورهای عضو به اقدامات قابل توجهی دست زده است.

همان‌گونه که ذکر گردید، فرار مالیاتی نیز یکی از مصادیق پول شویی به شمار می‌آید. بر همین اساس، بسیاری از پول‌شویان می‌کوشند به بهشت‌های مالیاتی روی آورده و دارایی‌های خود را در آن

۱- تعاریف، مفاهیم آثار و پیامدهای پول شویی، دفتر بررسی‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، خرداد ۱۳۸۲.

۲- به طور کلی هرگونه تلاش غیرقانونی برای پرداخت نمودن مالیات؛ مانند ندادن اطلاعات لازم در مورد عواید و منافع مشمول مالیات به مقامات مسئول، "فرار مالیاتی" خوانده می‌شود. تعریف فرار مالیاتی، برای انواع مالیات‌ها یکسان است. در فرار مالیاتی، به رغم تطبیق فعالیت با قوانین، در اجرای فعالیت یک یا چند ضابطه مصوب مراجع ذی ربط تعمداً نادیده گرفته می‌شود.

3- International Monetary Fund (IMF)

کشورها سرمایه گذاری کنند. باید توجه داشت که گریز از مالیات^۱ با خودداری از پرداخت مالیات^۲ یکی نیست. خودداری از پرداخت مالیات بدین معناست که مالیات دهنده به گونه ای قانونی بتواند از پرداخت مالیات شانه خالی کند، اما گریز از مالیات، گرایش یا توسل به شیوه های غیرقانونی دور ماندن از چشم حساب ها و مأموران مالیاتی است.^۳ علاوه بر این باید توجه داشت اگر چه فرار مالیاتی خود یکی از مصادیق پول شویی است، اما یکی از بهترین روش های پول شویی، پرداخت مالیات وجوهی است که منشأ مجرمانه دارد زیرا پرداخت مالیات موجب برطرف شدن شک افراد نسبت به منشأ پول می گردد. از این رو، سیستم مالیاتی باید به گونه ای دقیق طراحی و اجرا گردد که مانع از بروز چنین مسائلی گردد. در کشورهای توسعه یافته بخش اعظم اقدامات مبارزه با پول شویی به سازمان وصول کننده مالیات اختصاص یافته است اما در ایران با توجه به جدید بودن موضوع، هنوز اقدامات جدی در این رابطه صورت نگرفته است اما به نظر می رسد برخی قوانین و مقررات مالیاتی موجود و اقداماتی که در چندسال اخیر در راستای اصلاح نظام مالیاتی و نیز اجرای طرح جامع مالیاتی انجام گرفته و یا در حال انجام است، به طور غیرمستقیم در ایجاد شفافیت مبادلات اقتصادی و به تبع آن کاهش پول شویی در اقتصاد کمک مؤثری نموده است. در ادامه به برخی از این اقدامات طی چند سال اخیر اشاره می شود:

الف) مکانیزاسیون نظام مالیاتی (مالیات الکترونیکی)^۴

فن آوری اطلاعات و اتوماسیون از عناصر مهم نوسازی تشکیلات مالیاتی است که سبب شفافیت اطلاعات و در نتیجه کاهش پول شویی می گردد. این تشکیلات برای آن که بتواند به طور کارآمد به وظایف خود عمل کند باید با روند اتوماسیون در سایر بخش های اصلی اقتصاد از جمله بانکداری، تجارت و ارتباطات همگام باشد. این مطلب به ویژه در بخش هایی که وصول درآمدهای مالیاتی آنها عمدتاً از طریق سیستم بانکی انجام می شود و حسابداری صحیح درآمدها و کنترل تمامی مؤدیان به مطابقت و مقایسه روزانه حساب های اشخاص نزد سازمان امور مالیاتی به سوابق کامپیوتری بانک ها وابسته است، مصداق بیشتری دارد. استراتژی های مربوطه که در این راستا در سازمان امور مالیاتی کشور به کار گرفته

1- Tax Evasion

2- Tax Avoidance

۳- درباره نظریه، روش شناسی برآورد و علل و پیامدهای گریز از مالیات ر.ک :

Vito Tanzi, and Parthasarathi Shome, *A Primer on Tax Evasion*, WP/93/21, IMF, March 1993.

۴- سازمان امور مالیاتی کشور، برنامه عملیاتی سال ۱۳۸۸، ص ۲۶.

شده اند عبارتند از: بازنگری و اصلاح سیاست‌ها، قوانین و مقررات مالیاتی، ایجاد زیرساخت‌های فن‌آوری اطلاعات (IT)، توسعه رویکرد استفاده از فن‌آوری اطلاعات، ایجاد نظام یکپارچه مالیاتی (ITS)، استاندارد سازی فرآیندهای مالیاتی و ساده سازی فرم‌ها و شفاف نمودن رویه‌ها.

ب) مالیات بر ارزش افزوده

یکی از راه‌های مبارزه با پول‌شویی، اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده^۱ است. به دلیل این که در این نوع مالیات منابع پول شناخته شده است، می‌توان گفت مالیات بر ارزش افزوده سبب کاهش فعالیت‌های زیرزمینی در اقتصاد و در نتیجه کاهش پول شویی می‌گردد. نظام جهانی نیز اجرای این قانون را نشانه وجود شفافیت و مبارزه با پول شویی در کشورها می‌داند. حتی سازمان تجارت جهانی^۲ نیز اجرای این قانون در کشورها را جزو شرایط پیوستن به این سازمان اعلام کرده است. استقرار مالیات بر ارزش افزوده در اقتصاد ایران در آغاز دهه ۱۳۸۰ در دستور کار دولت قرار گرفت و در پی آن اقدامات لازم جهت استقرار آن در نظام مالیاتی شروع گردید. با تصویب لایحه مالیات بر ارزش افزوده و اجرایی شدن آن از نیمه دوم سال ۱۳۸۷، اقدامات و فعالیت‌های جدی سازمان امور مالیاتی کشور در راستای استقرار نظام مالیات بر ارزش افزوده صورت گرفته است.

ج) طرح جامع مالیاتی

در راستای بهره‌گیری از فن‌آوری اطلاعات و مکانیزاسیون در نظام مالیاتی، سیستم نظام جامع اطلاعات مالیاتی کشور به عنوان اولویت کاری سازمان امور مالیاتی کشور در حال اجرا می‌باشد. مشکل اقتصاد کشور در ناتوانی مقابله با اقتصاد زیرزمینی و پول‌های کثیف ناشی از آن نیز به فقدان سیستم جامع اطلاعاتی بازمی‌گردد. علاوه بر این، اقتصاد ایران نیازمند سیستم جامع مالیاتی است که از فرار مالیاتی افراد جلوگیری کرده و از بروز تخلف‌های مالی مانند کسب درآمد از عملیات غیرقانونی جلوگیری کند. خوشبختانه طی چند سال اخیر این سیستم در سازمان امور مالیاتی کشور در حال پیگیری است. این طرح به لحاظ گستردگی حجم عملیات و پیچیدگی‌های اجرایی به عنوان یک طرح ملی از ویژگی‌های متمایزی نسبت به طرح‌های مشابه برخوردار است. این طرح به عنوان تئوری نوین و پیشرفته نظام

1- Value-added Tax

2- World Trade Organization (WTO)

مالیاتی کشور به شمار می رود که هسته اصلی این طرح را "نرم افزار یکپارچه مالیاتی (ITS)" تشکیل می دهد.^۱

د) الزام صدور صورت حساب

یکی دیگر از راه های مبارزه با پول شویی، استفاده از فاکتور در معاملات است. در قوانین کشور- شامل قانون نظام صنفی و قانون مالیات های مستقیم- صدور صورت حساب توسط فعالان اقتصادی الزامی شده و جرایم بازدارنده ای نیز برای خاطیان منظور گردیده است. از جمله موارد الزام آور در مورد صدور صورت حساب، می توان به ماده ۱۶۹ قانون مالیات های مستقیم اشاره کرد. در ماده ۱۶۹ مکرر، جریمه عدم صدور صورت حساب، معادل ۱۰ درصد مبلغ معامله در هر مورد می باشد که جریمه بسیار سنگینی است. حتی در تبصره (۳) ماده ۱۶۹ مکرر برای عدم نگهداری فاکتورهای خرید نیز جرایم سختی در نظر گرفته شده است به طوری که نه تنها طبق این قانون نمی توان فروش بدون فاکتور انجام داد، بلکه خریداری کالا بدون صورت حساب نیز مشمول مجازات شده است. از آنجا که معاملات در مالیات بر ارزش افزوده توسط فاکتور و مشخصات صورت می گیرد، می تواند یکی از مکان هایی باشد که بازرسان سازمان مالیاتی از طریق آن به تخلفات صورت گرفته و احیاناً مواردی که در جریان مراجعه به اطلاعات بانک متوجه آن نشدند، واقف شوند. عدم صدور فاکتور به موجب قانون مالیات بر ارزش افزوده قاچاق تلقی می شود (تبصره ماده ۱۹). از این رو، با اجرای صحیح قانون مالیات بر ارزش افزوده می توان تا حدود زیادی به محدود کردن اقتصاد زیرزمینی طی سال های آتی خوشبین بود.

ه) مالیات بر جمع درآمد

مالیات بر جمع درآمد یکی از راهکارهای مناسب مبارزه با پول شویی در کشورهای توسعه یافته است. در این کشورها افراد ملزم هستند علاوه بر پرداخت مالیات به ازای فعالیت های خود، در پایان سال نیز مجموع درآمدهای خود حاصل از منابع مختلف را به سازمان مالیاتی اعلام کنند. دولت نیز با کسر مالیات هایی که پرداخت شده به دریافت مالیات از موارد باقیمانده اقدام می کند. این سیستم اجازه می دهد تا اطلاعات مربوط به عملیات مالی افراد آشکار و امکان بروز پول شویی کاهش یابد. در این اقتصادها،

درآمدها به حساب های بانکی واریز و سپس برداشت می شود. ضمن آن که حساب های مالیاتی افراد باید توسط حسابداران رسمی تأیید شود اما این امر تاکنون در اقتصاد ایران تحقق نیافته است. مهم ترین مسأله برای عدم اجرای نظام مالیات بر مجموع درآمد نیز، فقدان سیستم های اطلاعاتی مکانیزه می باشد که در بخش قبل به آن اشاره گردید. با اصلاح سیستم مالیاتی کشور و اخذ مالیات از افراد در قالب مالیات بر جمع درآمد، می توان تا حدودی از پول شویی جلوگیری کرد.^۱

همچنین در سایر کشورها به منظور مبارزه با پول شویی سازمانی با عنوان سازمان مالیاتی اطلاعات بانکی افراد را از سیستم بانکی دریافت می کند. این سازمان با دریافت اطلاعات مورد نیاز و بررسی منشأ ایجاد درآمدهایی که از یک سقف متعارض بیشتر باشند با دارندگان این گونه مبالغ اقدام به برخورد لازم می کند. اما بر اساس قانون پول شویی در ایران این وظیفه قرار است به بانک های کشور سپرده شوند به طوری که هرگونه اشتباه در عدم تشخیص صحیح، به اعتبار سپرده گذاران و خود بانکها لطمه خواهد زد. با توجه به محدودیت سرمایه ها و اهمیت امنیت سرمایه گذاری در کشور بهتر است در مبارزه با پول شویی و به کارگیری روش های مناسب، دقت لازم اعمال شود. استفاده از تجربیات سایر کشورها در این مسیر و سپردن وظیفه بررسی حساب های بانکی افراد به مجموعه ای غیر از بانک ها - یعنی سیستم مالیاتی - می تواند موجبات مبارزه با پول شویی را فراهم سازد.

جمع بندی و نتیجه گیری

تحصیل پول های کثیف و تطهیر آن، عملی خلاف و غیرقانونی است و تبعات منفی بسیاری برای اقتصاد کشورها در پی دارد. از این رو، کشورهای جهان طی دو دهه گذشته اقدام به تصویب قوانین مختلف در این زمینه نموده اند. در جمهوری اسلامی ایران نیز قانون مبارزه با پول شویی، در بهمن ماه سال ۱۳۸۶ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و اکنون حدود دو سال از ابلاغ این قانون می گذرد. اما به نظر می رسد اجرای این قانون در شرایط فعلی مناسب نخواهد بود زیرا هیچ یک از صاحبان درآمد الزامی برای اعلام درآمدهای خود و راه های کسب آن ندارند. در اجرای قانون منع پول شویی در خارج از کشور، زمانی فرد به پلیس ارجاع می شود که نتوانسته باشد منشأ درآمدهای خود را مشخص کرده و به

۱- صبوری دیلمی، محمد حسن و سعیده شفیعی، پیامدهای پولشویی و راهکارهای بیکار با آن در ایران، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۲۶۲-۲۶۱، خرداد و تیر ۱۳۸۸، ص ۲۵۵.

تکمیل اظهارنامه اقدام نماید اما از آن جا که اظهارنامه ها در سیستم مالیاتی کشور جایگاه چندانی ندارد، امکان کنترل و ردیابی منشأ درآمدها از طریق سیستم مالیاتی و بانکی نیز وجود ندارد و مبارزه با پول شویی به مراتب دشوارتر است. بنابراین، به نظر می رسد برای کفایت مبارزه با فساد و پول شویی فارغ از تصویب قانون باید یک نهاد مستقل متمرکز با قدرت قضایی که دستگاه مالیاتی هم عضو مؤثر آن باشد تشکیل شود و مسئولیت این امر به این نهاد واگذار شود. علاوه بر این، رسیدگی قضایی و اداری توسط قوه قضاییه، دولت و وزارت امور اقتصادی و دارایی شرایط مناسب و ضمانت اجرایی لازم برای این قانون را فراهم می کند.

برقراری ارتباط نظام بانکی، بورس و اوراق مشارکت به نظام مالیاتی نیز قادر خواهد بود قانون مبارزه با پول شویی را با موقعیت قابل انتظار روبه رو سازد. این اتصال و شبکه سازی چنانچه در فرآیند مقابله با پول شویی لحاظ نشود، اجرای موفقیت آمیز آن را تضمین نخواهد کرد. در پایان، باید اشاره نمود که نظام اجرایی کشور باید بر تعامل مقام های اجرایی مختلف، مراجع قضایی، بازرسان، پلیس و جامعه مالی به منظور اجرای موفقیت آمیز تدابیر قانونی دولت برای مبارزه با پول شویی تأکید کند. بنابراین، مبادله اطلاعات و انجام تحقیقات مشترک بین مقام های گمرکی، مالیاتی و مبارزه با قاچاق اغلب به شناسایی سازمان های پول شویی کننده منجر می گردد. اخبار و اطلاعات دریافت شده در جریان حسابرسی مالیاتی ممکن است فعالیتی را نشان دهد که نیازمند به انجام تحقیقات ویژه پول شویی درباره آن است و بر عکس، بازرسان جرم پول شویی ممکن است تخلفات پیچیده صادراتی با طرح های فرار مالیاتی را در جریان تحقیقات خود کشف کنند. در هر حال، باید همکاری گسترده ای بین نهادهای مبارزه با پول شویی وجود داشته باشد^۱.

در اجرای قانون منع پول شویی نباید مبتنی بر شک و سلیقه، مشتریان با حساب بالای بانکی را به دست سیستم قضایی یا پلیس سپرد. براساس لایحه منع پول شویی ایران، جای بحث های سلیقه ای و غرض ورزی ها وجود دارد که این مسئله کار بانک ها و مشتریان آنها را سخت خواهد کرد. به عنوان مثال، وقتی فرد در ازای فروش مواد مخدر اسکناس دریافت می کند و حجم بالای پول را در قالب چک

۱- گروه نویسندگان، تعاریف، مفاهیم، آثار و پیامدهای پول شویی، مجلس و پژوهش ۳۷، ویژه نامه پول شویی، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، بهار ۱۳۸۲، ص ۴۵.

پول‌هایی در صندوقچه منزل خود نگهداری می‌کند، دیگر کسی قادر به رسیدگی به حساب وی نخواهد بود، لذا به راحتی می‌تواند از بحث مالیات بگریزد.

از طرف دیگر، بر اساس قانون در ایران بازرسان سازمان امور مالیاتی حق ارتباط مستقیم با سیستم بانکی را ندارند. این در حالی است که در کشورهای دیگر مبارزه با پول‌شویی از طریق نظام مالیاتی صورت می‌گیرد در حالی که در ایران نظام بانکی مسئول این امر شناخته شده است. نکته مهم در این میان آن است که شناسایی موارد مربوط به پول‌شویی در توانایی سیستم بانکی نیست و در صورت اشتباه سیستم بانکی، برخورد با افراد غیرمجرم بیشتر شده و همین مسأله به اعتبار مؤسسات و افراد صاحب شهرت لطمه می‌زند.

همچنین باید اشاره نمود که نظام اجرایی کشور باید بر تعامل مقام‌های اجرایی مختلف، مراجع قضایی، ماموران مالیاتی، حسابداران رسمی، پلیس و جامعه مالی به منظور اجرای موفقیت‌آمیز تدابیر قانونی دولت برای مبارزه با پول‌شویی تأکید کند. بنابراین، مبادله اطلاعات و انجام تحقیقات مشترک بین مقام‌های گمرکی، مالیاتی و مبارزه با قاچاق اغلب به شناسایی سازمان‌هایی که اقدام به پول‌شویی می‌نمایند منجر می‌گردد. باید به این نکته توجه داشت که مشکل اقتصاد کشور در ناتوانی مقابله با اقتصاد زیرزمینی و پول‌های کثیف ناشی از آن نیز به فقدان سیستم جامع اطلاعاتی بازمی‌گردد. در عین حال، مهم‌ترین مسأله برای عدم اجرای نظام مالیات بر مجموع درآمد نیز، فقدان سیستم‌های اطلاعاتی مکانیزه می‌باشد. با اصلاح سیستم مالیاتی کشور و اخذ مالیات از افراد در قالب مالیات بر جمع درآمد می‌توان از بحث پول‌شویی جلوگیری کرد و مردم را نیز به بانک‌ها بدین نخواهد کرد چرا که پاسخگو بودن بانک‌ها در مقابل مأمورین مالیاتی به یک فرهنگ تبدیل خواهد شد. علاوه بر این، اقتصاد ایران نیازمند سیستم جامع مالیاتی است که از فرار مالیاتی افراد جلوگیری کرده و از بروز خلاف‌های مالی مانند کسب درآمد از عملیات غیرقانونی جلوگیری کند. خوشبختانه طی چند سال اخیر این سیستم در سازمان امور مالیاتی در حال تدوین است.

راهکارهای پیشنهادی

- در پایان مقاله پیشنهادها و راهکارهایی در جهت نیل به اهداف مورد نظر مقابله با پول شویی مطرح می‌گردد:
۱. در ابتدا برای جلوگیری از ایجاد پول شویی باید نقل و انتقال پول و منشأ آن در اقتصاد کشور شفاف گردد بدین صورت که شخص واریز کننده به حساب و شخص برداشت کننده از حساب‌ها به طور دقیق مشخص باشد.
  ۲. اتصال نظام بانکی، بورس و اوراق مشارکت به نظام مالیاتی نیز قادر خواهد بود قانون مبارزه با پول شویی را با موقعیت قابل انتظار در اجرا روبه رو سازد. این اتصال و شبکه سازی چنانچه در فرآیند مقابله با پول شویی لحاظ نشود، اجرای موفقیت آمیز آن را تضمین نخواهد کرد. رسیدگی قضایی و اداری توسط قوه قضاییه، دولت و وزارت امور اقتصادی و دارایی شرایط مناسب و ضمانت اجرایی لازم برای این قانون را فراهم می‌کند.
  ۳. در اقتصادهای توسعه یافته دنیا، درآمدها به حساب‌های بانکی واریز و سپس برداشت می‌شود، ضمن آن که حساب‌های مالیاتی افراد باید توسط حسابداران رسمی تأیید شود اما این امر تاکنون در ایران تحقق نیافته است. همچنین در آمریکا به منظور تسهیل مبارزه با پول شویی اسکناس‌های درشت چاپ نمی‌کنند و این عمل باعث می‌شود پول حاصل از قاچاق با حجم زیادی از اسکناس رو به رو شده و نگهداری آن برای قاچاقچیان مشکل ایجاد کند.
  ۴. کنترل و نظارت بر ارزشهای خارجی، اعمال نظارت بر سیستم‌های پولی، تشکیل نهادها و قوانین مقابله با پول شویی، اعمال سیستم مالیاتی کارآمد و... از روش‌هایی است که سبب کاهش انگیزه‌های پول شویی در سیستم اقتصادی یک کشور می‌گردد.
  ۵. سیستم بانکی که در ایران به عنوان محور مبارزه با پول شویی مطرح شده است محلی نیست که پول شویان از طریق آن سوء استفاده می‌کنند بلکه در ایران پول شویی بیشتر در جریان مبادله چک پول و یا طلا و مسکن و اوراق سهام روی می‌دهد. بنابراین، ابزار کنترلی باید در این بازارها مورد استفاده قرارگیرد. استفاده از کارت اعتباری و محدود کردن نقل و انتقال چک پول‌ها و استفاده از مکانیزم مالیات بر ارزش افزوده از روش‌های اصلی مبارزه است اما مهم‌تر از آن استفاده از مکانیزم‌های شفاف کردن معاملات و حذف مبادلات زیرزمینی است.

۶. در رابطه با پول شویی الکترونیک نیز باید بیان داشت اکنون که جامعه ما در مجموع در ابتدای راه بهره‌برداری از فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات قرار دارد، بهتر است هرچه سریع‌تر نسبت به قاعده‌مندسازی آن اقدام کند. از طرفی، مباحث این حوزه چنان در هم تنیده‌اند که بالاجبار باید مجموع شرایط و اوضاع و احوال را در تصمیم‌گیری آن در نظر گرفت. بدیهی است وضع مقررات راجع به نحوه فعالیت و بهره‌برداری از شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، نحوه حمایت از حریم خصوصی و داده‌های شخصی افراد در این شبکه‌ها، مقررات حاکم بر تجارت الکترونیک و مبادلات مالی آن لاین و مسائلی از این قبیل، ارتباط مستقیمی با وضع مقررات ضد پول شویی الکترونیکی دارد و ضروری است در ابتدا یک بسترسازی اساسی در این رابطه صورت گیرد.
۷. نظام اجرایی کشور باید بر تعامل مقام‌های اجرایی مختلف، مراجع قضایی، بازرسان، پلیس و جامعه مالی به منظور اجرای موفقیت‌آمیز تدابیر قانونی دولت برای مبارزه با پول‌شویی تأکید کند. بنابراین، مبادله اطلاعات و انجام تحقیقات مشترک بین مقام‌های گمرکی، مالیاتی و مبارزه با قاچاق اغلب به شناسایی سازمان‌های پول شویی کننده منجر می‌گردد. اخبار و اطلاعات دریافت شده در جریان حسابرسی مالیاتی ممکن است فعالیتی را نشان دهد که نیازمند به انجام تحقیقات ویژه پول‌شویی درباره آن است و بر عکس، بازرسان جرم پول‌شویی ممکن است تخلفات پیچیده صادراتی با طرح‌های فرار مالیاتی را در جریان تحقیقات خود کشف کنند. در هر حال، باید همکاری گسترده‌ای بین نهادهای مبارزه با پول شویی وجود داشته باشد.
۸. بانکداری الکترونیک پایه اولیه اجرای قانون منع پول شویی است. شناسایی دقیق‌تر مشتریان با حساب‌هایی با مبالغ بالا و نادرست با اجرای کامل بانکداری الکترونیک میسر خواهد شد. با توجه به این که در بانکداری الکترونیک تمهیدات لازم برای ایجاد امنیت و سهولت بیشتر برای خدمت‌رسانی به مشتریان در نظر گرفته شده است در جهت اجرای هرچه بهتر قانون منع پول شویی و کنترل بیشتر بر روی حساب‌هایی با مبالغ بالا کمک شایانی را خواهد داشت. در این راستا، چنانچه بعضی از مشتریان چندین حساب در چند بانک مختلف با مبالغ بسیار بالا داشته باشند، اگر سیستم اجرایی الکترونیک به طور قوی با یک شبکه متمرکز کنترلی وجود داشته باشد رسیدگی به این حساب‌ها و ورود و خروج پول به بانک از سهولت و دقت بیشتری برخوردار خواهد شد. بعد از اجرای صحیح این سیستم می

توان قانونی در جهت سقف پرداختی پول مشتریان با بانک تصویب کرد تا به بعضی افراد که احتمال کسب پول از راه های نادرست می رود امکان ورود به سیستم بانکی داده نشود.

۹. از سوی دیگر، از آن جا که پول شویی و تأمین مالی تروریسم معمولاً طی فرآیند پیچیده و گذر از نهادهای مختلف پولی و مالی صورت می پذیرد، بهترین محل برای کشف و ردیابی تراکنش های مذکور، محل اتصال اجزای شبکه بانکی به یکدیگر در نظام جامع پرداخت محسوب می شود. همچنین با توجه به این که ردیابی عملیات پیچیده پول شویی به صورت دستی ممکن نیست، لازم است تا با نصب سیستم های نرم افزاری مبتنی بر فن آوری های شبکه های عصبی و هوش مصنوعی تراکنش های مشکوک به پول شویی شناسایی و در سطح شبکه بانکی گزارش گردند.

فهرست منابع و مأخذ

۱. میرمحمدصادقی، حسین، پول شویی و ارتباط آن با جرایم دیگر، مجموعه سخنرانی ها و مقالات همایش بین المللی مبارزه با پول شویی، ۱۳۸۲، نشر وفاق، چاپ دوم.
۲. میرزاوند، فضل ا...، اهمیت قانون گذاری در مبارزه با پول شویی، مجلس و پژوهش ۳۷، ویژه نامه پول شویی، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، بهار ۱۳۸۲.
۳. قضاوی، حسین و کیانی زاده، حسین، بررسی پیامدهای پول شویی و آثار آن بر امنیت اقتصادی ایران، مجله اقتصادی، سال ششم، شماره ۵۵ و ۵۶، خرداد و تیر ۱۳۸۵، معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی.
۴. میرزاوند، فضل ا...، قانون نمونه مبارزه با پول شویی؛ مصادره و همکاری های بین المللی درباره عواید حاصل از جرم، مجلس و پژوهش ۳۷، ویژه نامه پول شویی، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، بهار ۱۳۸۲.
۵. تعاریف، مفاهیم آثار و پیامدهای پول شویی، دفتر بررسی های اقتصادی مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، خرداد ۱۳۸۲.
۶. گروه نویسندگان، تعاریف، مفاهیم، آثار و پیامدهای پول شویی، مجلس و پژوهش ۳۷، ویژه نامه پول شویی، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، بهار ۱۳۸۲.

۷. بهرام زاده، حسینعلی و حسین شریعتی، *روش‌های مبارزه با پول‌شویی*، ماهنامه تدبیر، شماره ۱۴۹، مهرماه ۱۳۸۳.
۸. پول‌شویی، از سری گزارش‌های بررسی‌های امنیت اقتصادی، مؤسسه مطالعاتی تدبیر اقتصاد.
۹. صبوری دیلمی، محمد حسن و سعیده شفیعی، *پیامدهای پول‌شویی و راهکارهای بیکار با آن در ایران*، اطلاعات سیاسی-اقتصادی، شماره ۲۶۲-۲۶۱، خرداد و تیر ۱۳۸۸.
۱۰. رهبر، فرهاد و همکاران، *بررسی قوانین پول‌شویی در کشورهای منتخب*، دفتر بررسی‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، خرداد ماه ۱۳۸۲، ص ۸۰-۹۷.
۱۱. سازمان امور مالیاتی کشور، *برنامه عملیاتی سال ۱۳۸۸*.
۱۲. بیابانی، غلامحسین و محمدتقی عصار، *پول‌شویی؛ خطری برای امنیت اقتصادی و اجتماعی*، اطلاعات سیاسی-اقتصادی، شماره ۲۶۲-۲۶۱، خرداد و تیر ۱۳۸۸.
13. Vito Tanzi. and Parthasarathi Shome. *A Primer on Tax Evasion*. WP/93/21. IMF. March 1993.
14. Mechalowski. Raymond J. (1985). *Order Law. and Crime. An Introduction to Criminology*. New York : McGraw Hill.
15. Schopper, Mark D.(2002) *Internet Gambling, Electronic Cash & Money Laundering* ,The Unintended Consequences of A Monetary Control Scheme, Chapman Law Review.

پیوست : قانون مبارزه با پول شویی

ماده ۱- اصل بر صحت و اصالت معاملات تجاری موضوع ماده (۲) قانون تجارت است، مگر آن که براساس مفاد این قانون خلاف آن به اثبات برسد. استیلائی اشخاص بر اموال و دارایی اگر توأم با ادعای مالکیت شود، دال بر ملکیت است.

ماده ۲- جرم پول شویی عبارت است از:

الف - تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به این که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

ب - تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشا غیرقانونی آن با علم به این که به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.

ج - اخفا یا پنهان یا کتمان کردن ماهیت واقعی، منشا، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد.

ماده ۳- عواید حاصل از جرم به معنای هر نوع مالی است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم از فعالیت‌های مجرمانه به دست آمده باشد.

ماده ۴- به منظور هماهنگ کردن دستگاه‌های ذی‌ربط در امر جمع‌آوری، پردازش و تحلیل اخبار، اسناد و مدارک، اطلاعات و گزارش‌های واصله، تهیه سیستم‌های اطلاعاتی هوشمند، شناسایی معاملات مشکوک و به منظور مقابله با جرم پول شویی شورای عالی مبارزه با پول شویی به ریاست و مسئولیت وزیر امور اقتصادی و دارایی و با عضویت وزراء بازرگانی، اطلاعات، کشور و رئیس بانک مرکزی با وظایف ذیل تشکیل می‌گردد:

۱- جمع‌آوری و کسب اخبار و اطلاعات مرتبط و تجزیه و تحلیل و طبقه‌بندی فنی و تخصصی آنها در مواردی که قرینه‌ای بر تخلف وجود دارد طبق مقررات.

۲- تهیه و پیشنهاد آئین‌نامه‌های لازم درخصوص اجرای قانون به هیأت وزیران.

۳- هماهنگ کردن دستگاه‌های ذی‌ربط و پیگیری اجرای کامل قانون در کشور.

- ۴- ارزیابی گزارش‌های دریافتی و ارسال به قوه قضائیه در مواردی که به احتمال قوی صحت دارد و یا محتمل آن از اهمیت برخوردار است.
- ۵- تبادل تجارب و اطلاعات با سازمان‌های مشابه در سایر کشورها در چهارچوب مفاد ماده (۱۱).
تبصره ۱- دبیرخانه شورای عالی در وزارت امور اقتصادی و دارایی خواهد بود.
تبصره ۲- ساختار و تشکیلات اجرایی شورا متناسب با وظایف قانونی آن با پیشنهاد شورا به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.
- تبصره ۳- کلیه آئین‌نامه‌های اجرایی شورای عالی فوق‌الذکر پس از تصویب هیأت وزیران برای تمامی اشخاص حقیقی و حقوقی ذی‌ربط لازم‌الاجرا خواهد بود.
متخلف از این امر به تشخیص مراجع اداری و قضائی حسب مورد به دو تا پنج سال انفصال از خدمت مربوط محکوم خواهد شد.
- ماده ۵-** کلیه اشخاص حقوقی از جمله بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک‌ها، مؤسسات مالی و اعتباری، بیمه‌ها، بیمه مرکزی، صندوق‌های قرض‌الحسنه، بنیادها و مؤسسات خیریه و شهرداری‌ها مکلفند آئین‌نامه‌های مصوب هیأت وزیران در اجرای این قانون را به مورد اجرا گذارند.
- ماده ۶-** دفاتر اسناد رسمی، وکلای دادگستری، حسابرسان، حسابداران، کارشناسان رسمی دادگستری و بازرسان قانونی مکلفند اطلاعات مورد نیاز در اجرای این قانون را که هیأت وزیران مصوب می‌کند، حسب درخواست شورای عالی مبارزه با پول‌شویی، ارائه نمایند.
- ماده ۷-** اشخاص، نهادها و دستگاه‌های مشمول این قانون (موضوع مواد ۵ و ۶) برحسب نوع فعالیت و ساختار سازمانی خود مکلف به رعایت موارد زیر هستند:
الف - احراز هویت ارباب رجوع و در صورت اقدام توسط نماینده یا وکیل، احراز سمت و هویت نماینده و وکیل و اصیل در مواردی که قرینه‌ای بر تخلف وجود دارد.
تبصره - تصویب این قانون ناقض مواردی که در سایر قوانین و مقررات احراز هویت الزامی شده است، نمی‌باشد.
ب - ارائه اطلاعات، گزارشها، اسناد و مدارک مربوط به موضوع این قانون به شورای عالی مبارزه با پول‌شویی در چهارچوب آئین‌نامه مصوب هیأت وزیران.

ج - گزارش معاملات و عملیات مشکوک به مرجع ذیصلاحی که شورای عالی مبارزه با پول شویی تعیین می کند.

د - نگهداری سوابق مربوط به شناسایی ارباب رجوع، سوابق حسابها، عملیات و معاملات به مدتی که در آئین نامه اجرائی تعیین می شود.

ه - تدوین معیارهای کنترل داخلی و آموزش مدیران و کارکنان به منظور رعایت مفاد این قانون و آئین نامه های اجرائی آن.

ماده ۸- اطلاعات و اسناد گردآوری شده در اجرای این قانون، صرفاً در جهت اهداف تعیین شده در قانون مبارزه با پول شویی و جرائم منشا آن مورد استفاده قرار خواهد گرفت، افشاء اطلاعات یا استفاده از آن به نفع خود یا دیگری به طور مستقیم یا غیرمستقیم توسط مأموران دولتی یا سایر اشخاص مقرر در این قانون ممنوع بوده و متخلف به مجازات مندرج در قانون مجازات انتشار و افشای اسناد محرمانه و سری دولتی مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۲۹، محکوم خواهد شد.

ماده ۹- مرتکبین جرم پول شویی علاوه بر استرداد درآمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم مشتمل بر اصل و منافع حاصل (و اگر موجود نباشد، مثل یا قیمت آن) به جزای نقدی به میزان یک چهارم عواید حاصل از جرم محکوم می شوند که باید به حساب درآمد عمومی نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران واریز گردد.

تبصره ۱- چنانچه عواید حاصل به اموال دیگری تبدیل یا تغییر یافته باشد، همان اموال ضبط خواهد شد.

تبصره ۲- صدور و اجرای حکم ضبط دارایی و منافع حاصل از آن در صورتی است که متهم به لحاظ جرم منشا، مشمول این حکم قرار نگرفته باشد.

تبصره ۳- مرتکبین جرم منشا، در صورت ارتکاب جرم پول شویی، علاوه بر مجازات های مقرر مربوط به جرم ارتكابی، به مجازات های پیش بینی شده در این قانون نیز محکوم خواهند شد.

ماده ۱۰- کلیه اموری که در اجرای این قانون نیاز به اقدام یا مجوز قضایی دارد باید طبق مقررات انجام پذیرد. قوه قضائیه موظف است طبق مقررات همکاری نماید.

ماده ۱۱- شعبی از دادگاه های عمومی در تهران و در صورت نیاز در مراکز استان ها به امر رسیدگی به جرم پول شویی و جرائم مرتبط اختصاص می یابد.

اختصاصی بودن شعبه مانع رسیدگی به سایر جرائم نمی‌باشد.

ماده ۱۲- در مواردی که بین دولت جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورها قانون معاضدت قضایی و اطلاعاتی در امر مبارزه با پول شویی تصویب شده باشد، همکاری طبق شرایط مندرج در توافقنامه صورت خواهد گرفت.